

ПЕРЕКЛАД НОВОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОНВЕРСІЙНОЇ МЕТАФОРИКИ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Ясинецька Олена Анатоліївна,

магістр

Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

У статті визначаються лінгвостилістичні механізми конверсії та характерні способи перекладу українською мовою неометафор, утворених в англійській мові за моделями $N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$, $N \rightarrow A$, $V \rightarrow A$ та $A \rightarrow N$: описовий переклад, надання наближеного еквівалента, калькування, транскодування метафори з експлікацією дієслівної форми, калькування метафори з експлікацією дієслівної форми та транскодування.

Ключові слова: *конверсія, метафора, неологізм, переклад.*

Визначення способів перекладу метафор-неологізмів, утворених шляхом конверсії, передбачає спробу встановити ступінь можливого наслідування у перекладі похідних граматичних характеристик новоутворень за збереження стилістичних і лексико-семантичних властивостей відповідних лексичних одиниць. **Актуальність** дослідження полягає в тому, що врахування структурно-семантичних особливостей нових англомовних метафорик сприяє виявленню закономірностей трансформаційних номінативних процесів та їхніх ресурсів, допомагає визначити способи перекладу неометафор з огляду на можливості їх адаптації у мові перекладу. **Мета** статті – висвітлити специфіку перекладу конверсійних метафор з урахуванням механізмів їх утворення. **Об'єкт** дослідження становить категорія перекладності нових англомовних конверсійних метафор українською мовою. **Предметом** аналізу є способи відтворення смислових, структурних та лексико-семантичних особливостей нової англомовної конверсійної метафорики засобами української мови. **Наукова новизна** зумовлюється розрізненням суто метафоричного і метафорично-метонімічного механізмів утворення неологізмів, визначенням, що відмінність способів і засобів конверсії в мові джерела і мові перекладу спричинює значну перевагу описового перекладу відповідної неометафорики, та увагою до різних способів перекладу конверсійних неометафор з урахуванням моделей їх утворення, що виявляє специфіку можливого поповнення лексико-семантичного складу української мови новою конверсійною суспільно-політичною метафорикою під впливом перекладу.

Конверсія характеризується як "єдиний спосіб зміни основної форми вихідного слова без застосування будь-яких лінійних словотворчих засобів" [Бортничук та ін. 1988, 167] та як "поєднання словотвірної та семантичної деривації" [Белозьоров 2002, 72]. Ю.А. Зацний, О.Л. Клименко висловлюють думку про те, що конверсія є значною мірою семантичним способом словотвору, адже у зв'язку з перенесенням вихідного слова в іншу лексико-семантичну категорію змінюється значення вихідного слова внаслідок переосмислення, метафоричного переносу, оскільки в самому акті перенесення однієї частини мови в іншу виникає елемент порівняння [Зацний 1998, 94; Клименко 2000]. Ми вважаємо, що така думка є вірною, але за умови, що лексико-граматичне перенесення супроводжується перенесенням ознак з одного референта на інший, наприклад: імен. *gangster* (*гангстер*, *бандит*) → дієсл. *gangster* = *John didn't expect Osborne would gangster the money from him*/ Джон не очікував, що Осборн по-гангстерськи забере в нього гроші.

Якщо ж лексико-граматична видозміна залишається у площині суміжності, йдеться про метонімію. Різниця між конверсією на рівні метонімії чи метафори може впливати й на переклад. Так, наприклад, термін *black hole* (*чорна діра*) створив американський фізик Джон Вілер у 1968 (за деякими джерелами – 1967) році для позначення небесного об'єкта з такою потужною гравітаційною силою, що ні матерія, ані енергія – у тому числі світло – не можуть уникнути її. Метонімічна вербалізація *They feared lest their airplane be blackholed* Вони боялися, що їх літак затягне у чорну діру потребує у перекладі калькування з експлікацією дієслівної форми. У свою чергу нова метафорична вербалізація свідчить, що з 1996 року дієслово *black-hole* використовується й у таких значеннях, як: 1) "відрізати, спричинити роз'єднання зв'язку, перешкодити комунікації" та 2) "спричинити зникнення; ізолювати кого-небудь".

Відповідний переклад може бути описовим чи наближено-еквівалентним: *It was from talk radio – Ray Briem's afternoon program on KIEV – that I first learned of this black-holing of the AP [Associated Press] article that debunked the epidemic of church burnings* (Orange County Register, July 29, 1996) – *Саме по радіо – у новинах з Києва під час обідньої програми – я вперше почув про це зникнення з "Асошіейтед Прес" статті, яка викриває епідемію спалювання церков*; *In the midst of the 3G auction mania raging at the turn of the millennium, many operators in forerunning countries found themselves black-holed in the mega-buck bidding* (Malaysian Business, May 1, 2002) – *У розпалі відчайдушних аукціонів третього покоління на межі тисячоліть багато операторів у провідних країнах опинилися відрізнаними від щедрих ставок*. Зауважимо, що вербалізація словосполучення супроводжується словоскладанням, а у перекладі можемо спостерігати зворотний процес.

Отже, конверсія – це граматичне переведення лексичної одиниці з однієї частини мови до іншої з нульовими зовнішніми змінами у формі вираження слова та зі словоскладанням щодо словосполучення, і, при цьому, з наданням їй функціонально-граматичних властивостей іншої частини мови. Водночас, конверсія є певним семантичним способом словотвору і містить елемент порівняння, якщо вона заснована на метафоричному перенесенні. Стосовно перекладу ми вважаємо, що калькування конверсійних метафор свідчить про прагнення перекладача узгодити метафоричне значення з метонімічною формою вираження. На прикладі перекладу метафор-неологізмів, утворених за різними моделями шляхом конверсії, простежимо, зокрема, наскільки таке наближення є доречно частотним.

Так, вербалізація метафоричних іменників (N→V) особливо характерна для простих слів; можливими способами перекладу при цьому є:

1) калькування: *Amazon* (1999) – *амазонувати* "відібрати справу у значнішого суперника шляхом першості виходу в інтернет-простір": [...] *the way [Amazon.com CEO Jeff Bezos] toyed with Barnes & Noble was so instructive that any established brand getting bushwhacked by an Internet upstart is now referred to as 'getting Amazoned'* (Chicago Tribune, May 14, 1999) – [...] *те, як [головний виконавчий директор Amazon.com Джеф Безос] обійшов компанію Barnes & Noble, було настільки повчальним, що про будь-який значний бренд, якого знеацька обходить нова зірка інтернет-ринку, тепер кажуть – "його амазонує"*;

2) транскодування метафори з експлікацією дієслівної форми: *blog* (2000) – *створювати/ укладати блог, блогувати* "оформлювати специфічну веб-сторінку з частим хронологічним поповненням інформації чи висловлювань щодо певної

теми", *spam* (1993) – розсилати спам "розсилати або вивішувати в інтернет-мережі нав'язливо-рекламні електронні повідомлення", *Dell* (1999) – вдатися до "делловодства" "на кшталт комп'ютерної компанії Делл, випередити конкурентів, позбувшись посередників і продаючи продукцію безпосередньо клієнтам": "*Delling*' could spread to the car, chemicals and banking sectors. 'You want to be the *Deller* rather than the *Dellee* of your industry' (Daily Telegraph, May 17, 1999) – "Делловодство" могло б поширитися і на автомобільний, хімічний та банківський сектори. "Краще бути *деллером*, аніж "*делиною*" своєї галузі";

3) надання наближеного еквівалента: *cap* (1997) – "косити" "стріляти, з вогнепальної зброї": *When Lara caps her foes [...]* (Newsweek, Nov. 10, 1997) – Коли Лара *косить* своїх ворогів [...];

4) описовий переклад: *Amazon* – вчинити/ обійти як компанія Амазон, *Dell* – повестися/ вчинити як компанія Делл, *leverage* – впливати, маніпулювати, *bracket* (1996) – охоплювати "проводити кампанію до і після офіційного чи ділового візиту певного кандидата": *The former senator has also launched a strategy called "bracketing," or orchestrating interviews in markets being visited by the opposition* (Washington Post, Sept. 19, 1996) – Колишній сенатор також розпочав стратегію так званого "*охоплення*", тобто влаштовування інтерв'ю в місцях візитів його опозиції.

Характерним способом перекладу вербалізованих афіксальних неометафор-іменників вважаємо описовий: *webmaster* (1990) – розробляти/упорядковувати веб-сайт, *webmail* (1990) – надсилати електронну пошту, *gangster* (1992) – перемагати по-гангстерськи/ по-брутальному: "*This was the first time that I've ever been out-toughed and gangstered on the basketball court*" (Chicago Sun-Times, Jan. 24, 1992) – "Це вперше, коли мене перевершили, *по-гангстерськи обійшли* на баскетбольному майдані"; *Gangstered it, ripped the belt right off Holyfield's proud, muscular body* (Washington Post, Nov. 14, 1998) – *Переміг брутально*, прямо зірвав пояс з гордого, могутнього торсу Голіфілда.

У відтворенні складних конверсійних метафор доречним видається:

1) калькування метафори з експлікацією дієслівної форми: *whitelist*, *white-list*, *white list* (1996) – занести до "білого" списку "zareєструвати ім'я, назву, електронну адресу або програму у списку таких, що є вільними від спаму (нав'язливо-рекламної інформації) і вірусу, а тому не підлягають заблокуванню", *mousetrap* (1999) – (по)ставити мишоловку "запрограмувати веб-сайт таким чином, що відвідувач не зможе легко з нього вийти": *Mousetrap* v.: *to rig a Web site so that visitors cannot escape by clicking their Back or Home button, but must quit their browsers – a trick commonly used by porn sites* (Red Herring, Dec. 1999) – *Поставити мишоловку*, дієсл.: налаштувати веб-сайт таким чином, що відвідувачі не зможуть вийти, натиснувши на кнопку "Назад" чи "Додому", а будуть змушені закрити програму перегляду – пастка, типова для порносайтів та

2) описовий переклад: *charge-cap* (1992) – ліміт/ обмеження податку, *mail-shoot* (1995) – розсилати рекламний матеріал поштою, *spin-doctor* (1995) – інтерпретувати/ тлумачити (події, політику), *mousetrap* – сніймати у пастку: *If your browser goes squirrely, you've been mousetrapped* (USA Today, Apr. 3, 2000) – Якщо Ваш браузер поводить дивно, Вас "*сніймано у пастку*".

Так само описовий переклад є актуальним для відтворення смислу конверсійних аббревіацій, зокрема телескопізмів, утворених шляхом усичення і словоскладання на

рівні принаймні двох морфем: *bluejack* (2003) (*Bluetooth* + *highjack*) – здійснити телефонний "наліт" "тимчасово захопити" мобільний телефон іншої людини шляхом надсилання анонімного текстового повідомлення через систему мобільного зв'язку Блутус" (назва також вважається похідною від прізвища комп'ютерного користувача – "ajack" – який ініціював телефонні "нальоти" і розповів про це на сайті esato.com): *The tourist was "bluejacked" – surreptitiously surprised with a text message sent using a short-range wireless technology called Bluetooth* (Associated Press, Nov. 13, 2003) – *На туриста здійснили "телефонний наліт" – зненацька здивували текстовим повідомленням, надісланим через короткохвильову систему мобільного зв'язку Блутус.*

Результати дистрибутивного аналізу перекладу англomовних вербалізованих іменників-неометафор (N→V) свідчать про таке співвідношення способів їх відтворення в українській мові: описовий переклад – 60 %, транскодування метафори з експлікацією дієслівної форми – 15 %, надання наближеного еквівалента – 10 %, калькування метафори з експлікацією дієслівної форми – 10 % та калькування – 5 %. Описовий переклад домінує у відтворенні таких неологізмів, оскільки відсубстантивна вербалізація нехарактерна для української мови.

Субстантивация дієслів (V→N) також відносно помітна в англійській мові на рівні всіх структурних типів лексичних одиниць (особливо неологізмів-іменників, утворених шляхом конверсії від фразових дієслів), а переклад відповідних метафоричних неологізмів здійснюється, як правило, такими способами:

1) транскодування: *surf(ing)* (1990) – *серфінг* "перебування, пошук в інтернеті", *crossover* (1995) – *кросовер* 1) "напрямок, який синтезує різні стилі, наприклад, у музиці – джаз із роком, кантрі або фольклором"; 2) "синтез різних стилів, течій, моделей, наприклад, автомобіля";

2) надання наближеного еквівалента: *bail-out* (1990) – *взяття на поруки* "кредити на пільгових умовах компаніям, фірмам, іноземним країнам, які знаходяться на межі розвалу, банкрутства", *embed (journalist)* (2002) – *спеціальний репортер/ кореспондент* "журналіст, призначений для певної особи або групи на час політичної (зокрема виборчої) або воєнної кампанії", *pull-aside* (1993) – *усамітнення* "приватна, неофіційна зустріч лідерів/ дипломатів у рамках офіційного візиту": *The lowest-level presidential meeting is known as the "pull-aside," in which the president breaks away from a larger meeting for a few minutes of private time with a foreign leader* (Washington Post, Dec. 11, 2001) – *Найнижчий рівень президентської зустрічі відомий як "усамітнення", коли президент відходить на декілька хвилин приватної розмови з лідером іноземної держави;*

3) описовий переклад: *pull-aside* – *неофіційна нарада, неофіційні збори (лідерів/ дипломатів)*, *surf(ing)* – *пошук*, *bail-out* – *фінансова допомога*, *embed* – *репортер*: *He had quit NBC, however, and moved to Oregon [...] when MSNBC asked him to audition for Campaign Embed* (Wall Street Journal, Dec. 29, 2003) – *Він, проте, розрахувався в NBC і переїхав до Орегону [...], коли з MSNBC його запросили для прослухування на посаду репортера кампанії.*

Незначна кількість метафоричних неологізмів моделі V→N дозволяє лише зробити висновок про домінуючу роль у їх перекладі наближеної еквівалентності та описового відтворення, хоча транскодування і калькування також можливі.

Третьою моделлю конверсії як способу утворення сучасної англomовної метафорики є N→A (ад'єктивація іменника або іменникового словосполучення).

Типовим способом перекладу таких неологізмів є описовий переклад: *grass-top*, *grasstop* (1992) – *лідерський*, *провідний*, *word-of-mouse* (1991) – *повідомлений/ обговорений через інтернет* "переданий через посередництво комп'ютера, наприклад, за допомогою електронної пошти, обговорення в чаті".

Нарешті, метафори-неологізми моделей $V \rightarrow A$ (ад'єктивація фразових дієслів) та $A \rightarrow N$ (субстантивація фразових прикметників) можна перекласти як за допомогою калькування, так і описово: *chill-out* – *освіжуючий*, *прохолоджуючий* або *легкий*, *заспокійливий*; *blue-hot* – *розлючений "синій"* або *обурений демократ*: [...] *calls the angry Dems "blue hots", for the "blue" states carried by Al Gore in 2000* (Business Week, Sept. 8, 2003) – [...] *називає обурених демократів "розлюченими синіми"*, *через позначення синім кольором штатів, які підтримали Ела Гора в 2000 році*.

Дослідження перекладу метафор-неологізмів, утворених шляхом конверсії на сучасному етапі розвитку англійської мови, виявило проблематику їх відтворення й адаптації в українській мові. Оскільки типові способи та засоби конверсії в цих двох мовах різні, описовий переклад відповідних новоутворень українською мовою домінує – 52,9 %, хоча й не виключає функціональну значущість надання наближеного еквівалента – 14,7 %, калькування – 11,8 %, транскодування метафори з експлікацією дієслівної форми – 8,8 %, калькування метафори з експлікацією дієслівної форми – 5,9 % та транскодування – 5,9 %.

У нашому дослідженні ми звернули увагу на взаємодію метафори з метонімією. Так, калькування конвертованих метафор свідчить про прагнення перекладача узгодити метафоричне значення з метонімічно похідною формою вираження. Перспективою подальшого дослідження може бути моделювання і розробка типології контекстуалізованого перекладу випадків поєднання метафор-неологізмів з іншими прийомами публіцистики, зокрема у заголовках.

В статье определяются лингвостилистические механизмы конверсии и характерные способы перевода на украинский язык неометафор, образованных в английском языке по моделям $N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$, $N \rightarrow A$, $V \rightarrow A$ и $A \rightarrow N$: описательный перевод, предоставление приближенного эквивалента, калькирование, транскодирование метафоры с экспликацией глагольной формы, калькирование метафоры с экспликацией глагольной формы и транскодирование.

Ключевые слова: конверсия, метафора, неологизм, перевод.

The article specifies lingual and stylistic mechanisms of conversion and typical methods of English-into-Ukrainian translation of new metaphors developed in the English language by the patterns $N \rightarrow V$, $V \rightarrow N$, $N \rightarrow A$, $V \rightarrow A$, and $A \rightarrow N$: descriptive translation, close equivalence, loan translation, metaphor transcoding with verb-form explication, and metaphor loan translation with verb-form explication.

Key words: conversion, metaphor, neologism, translation.

Література:

1. Белозьоров М.В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти: дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови" / М.В. Белозьоров. – Запоріжжя, 2002. – 243 с.
2. Бортничук Е.Н. Словообразование в современном английском языке / Бортничук Е.Н., Василенко И.В., Пастушенко Л.П. – К.: Выща шк., 1988. – 261 с.
3. Зацний Ю.А. Развитие словарного состава современной английской мовы / Ю.А. Зацний. – Запоріжжя: ЗДУ, 1998. – 430 с.
4. Клименко О.Л. Поповнення словникового складу сучасної англійської мови з нелітературних підсистем: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. філол. наук: 10.02.04 "Германські мови" / О.Л. Клименко. – Харків, 2000. – 19 с.